

Historia

Bakgrund

Under 1950-talet började i södra och mellersta Sverige ideella föreningar - vattenvårdsförbund - att bildas. Vattenvårdsförbund utgör en sammanslutning av intressenter, vilka i ett eller annat avseende har intressen i vattendraget. Kommuner, industrier, regleringsföretag, fiskeriföreningar och privatpersoner kan ingå som medlemmar.

Tidigare skedde kontrollen av utsläpp till Lagan enskilt vid varje anläggning. Lagans Vattenvårdsförening bildades därför 1955 för att få en överblick av miljöförhållandena i sin helhet. År 2007 ombildades Lagans Vattenvårdsförening till Lagans Vattenråd.

Bringetoftaån i Skälåns vattensystem

Verksamhetens primära målsättningar har varit att verka för att:

- tillvarata medlemmars gemensamma intressen samt samråda med myndigheter och andra parter i olika frågor
- vattnet i vattendragen i möjligaste mån hålls rent - utföra rensningar i de delar av vattendragen, vars underhåll åvilar anslutna intressenter
- initiera de utredningar, vilka erfordras som underlag för att lösa ovannämnda uppgifter.

Att fortlöpande undersöka vattnets beskaffenhet utgjorde tidigare en mindre del av ett vattenvårdsförbunds verksamhet. I och med att tillsynen av vattendragen väsentligt ökat de senaste decennierna, bland annat genom tillkomsten av miljöskyddslagen 1968, har vattenvårdsförbundens deltagande i och samordnande av recipientkontroll blivit allt större.

Lagans Vattenvårdsförenings tillkomst och syfte

Vid ett sammanträde 1955-03-04 beslöts att en Vattenvårdsförening för Lagan skulle bildas. I stadgarna sägs att föreningen har till uppgift att verka för vården av vattnet i ån Lagan. För detta ändamål skall föreningen företaga utredningar beträffande vattnets beskaffenhet. Föreningen skall dessutom verka för en samordnad lösning av erforderliga åtgärder till motverkan av föroreningar.

Ordförande i föreningen var köpman John A Lager, Ljungby, från föreningens bildande 1955 till 1969. Sekreterare och kassör var förste länsassessor Tage Kilander, Växjö, från föreningens bildande till 1980.

Lagan uppströms Vaggeryd, provpunkt 44

Föreningens verksamhet och minnesvärda insatser

Lagans Vattenvårdsförening med representanter för tre län samt näringsliv och kommuner har till stor del bidragit till den positiva utveckling av Lagans utnyttjande och tillstånd i vattenbeskaffenhet som blivit alltmer märkbar under senare år.

Medlemmarna har påverkat och inspirerat varandra i det vardagliga vattenvårdsarbetet. En stor enighet har i allmänhet rått om de insatser som iscensatts trots ibland heta debatter i frågor såsom skogsindustrins expansion och bortledning av vatten från Bolmen till Skåne.

Lagans Vattenvårdsförening har i vissa avseenden varit en föregångare i landet vad avser praktiskt vattenvårdsarbete. Vid starten saknades emellertid en samlad plan för arbetet. Efter ett antal undersökningar kunde man i mitten på 1960-talet påbörja ett arbete med en vattenvårdsplan ledd av professor Gunnar Weiman-Hane och docent Artur Almestrand. En plan för vattenvårdande insatser upprättades med hänsyn till nyttjandeintressen. Arbetet och tillkomsten av en vattenvårdsplan för Lagan bidrog till att öka intresset i hithörande frågor hos industrier, kommuner och allmänhet.

Malmbäcksån i Häråns vattensystem

Föreningens egna engagemang

En av de större och centrala engagemangen i föreningens historia var "Vattenvårdsplan för Lagans flodområde" som togs fram i slutet av 1960-talet. Föreningen var ur svensk synpunkt föregångare inom området vattenplanering. Till utredningsman utsågs professor Gunnar Weiman-Hane. Målet för vattenvårdsplanen var att bevara eller återställa en vattenbeskaffenhet i vattendraget, som så långt möjligt motsvarar ett "naturligt" vatten. Vidare syftade planen till att fördela och nyttja avrinningsområdets vattenresurser så att konkurrerande intressen från kommuner, industri, jordbruk, fritid och miljövard m fl kunde tillgodoses på bästa sätt.

Malmbäcksån i Häråns vattensystem

Vattenvårdsplanen antogs av Lagans Vattenvårdsförening som ett led i planeringen inom avrinningsområdet. Vattenvårdsföreningen avsåg att i samråd med vattenvårdande myndigheter verka för att planen förverkligades bland annat genom att:

- Vattentillgångar, som föreslagits för vattentäkter, skyddas i erforderlig omfattning
- AB Sydvattnens bortledning av vatten från Bolmen kompenseras genom ändrad vattenhushållning
- En undersökning av möjligheterna att motverka översvämningarna av Vidöstern genom förhandstappning kommer till stånd

- Rekommenderade åtgärder vidtages för motverkan av föroreningar från kommunala och industriella förorenare
- Genom kontroll och uppföljning av förhållandena i Lagans vattenområde klarlägga förändringar i vattenbeskaffenheten

Utredningsmannen påpekar förutseende i sitt förord till Vattenvårdsplanen, att en plan ej kan betraktas som definitiv utan måste revideras med utveckling och förändringar. Ett exempel på de vattenvårdande åtgärdernas inriktning idag är de planeringar och insatser som görs för att minska den sura nederbördens effekter.

Åtgärdsprogram mot försurning i Bolmens tillrinningsområde

Bolmen-området är beläget i en av Sveriges mest försurningskänsliga delar. Sjön Bolmen är av riksintresse i den fysiska planeringen och utgör ett av södra Sveriges mest skyddsvärda objekt. Spridda kalkningsinsatser hade utförts i Bolmen-området men Bolmens långsiktiga åtgärdsbehov krävde samordnade insatser för att hejda försurningsutvecklingen. Lagans Vattenvårdsförening tog initiativ till planering för att snabbt samla insatserna. I nuläget handhar länsstyrelser och kommuner åtgärdsarbetet. Åtgärderna syftar till att

Foto: Cecilia Torle

begränsa effekterna av lufttransporterat surt nedfall på naturmiljön. Dessa åtgärder kompletterar på ett lokalt plan nationella och internationella strävanden att minska de sura utsläppen.

Utveckling av föroreningsutsläpp

Vid föreningens bildande var det framför allt orenade utsläpp från kommuner, enskilda hushåll och industrier som orsakade föroreningar i Lagan. En intensiv utbyggnad av reningsanläggningar hos såväl kommuner som industrier under 1960- och 1970-talet har gett mycket positiva effekter på vattenkvaliteten. Nedläggningen av Ohs bruk (sulfitfabrik) i Skållån 1978 och nedläggningen av Munksjö AB:s sulfatfabrik i Vaggeryd 1982 medförde också en minskad belastning av organiska ämnen till recipienten. I maj 1989 startade åter verksamhet i Vaggerydsfabriken (Vaggeryds Cell). Ny reningsteknik används vilket ger en liten organisk påverkan, men tidvis kan näringsämnesbelastningen vara betydande.

Foto: Johan Hammar

De kommunala reningsverken har successivt byggts ut. År 1955-1957 gjordes en inventering av kommunala punktkällor. Då släppte 26 av 34 ut avloppet orenat. 1968 fanns 37 reningsverk, varav endast två hade biologisk-kemisk rening. 1982 fanns 33 reningsverk varav 26 hade biologisk-kemisk rening. Under 1980- och 1990-talen slogs många reningsverk ihop och en ytterligare utbyggnad av kvävereningen skedde.

Regleringsförhållanden och utnyttjande för kraftändamål

Lagans utnyttjande för kraftändamål har medfört omfattande regleringsåtgärder. Årsreglering utförs främst i sjöarna Bolmen, Furen-Flåren och Rusken-Rymmen. För dygns- och veckoreglering utnyttjas konstgjorda och naturliga magasin uppströms kraftstationerna.

Lagan har utnyttjats för kraftändamål sedan slutet av 1800-talet. År 1906 grundades Sydsvenska Kraftaktiebolaget - numera Sydkraft AB - för att i första hand nyttja vattenkraften i Lagan. Den utbyggda effekten uppgår idag till 130 MW och årsproduktionen till ca 535 GWh.

Ängabäck i Lagan

Vattenbortledning från sjön Bolmen

AB Sydsvatten har fått regeringens och vattendomsstyrelsens tillstånd att för vattenförsörjningen i Skåne och Halmstad bortleda en vattenmängd av $6 \text{ m}^3/\text{s}$ från sjön Bolmen. Den tunnel som möjliggör vattentransporten färdigställdes 1985. Vattenbortledningen påbörjades 1987. Idag avleds ca $1,4 \text{ m}^3/\text{s}$ från Bolmen till Skåne. Vattenöverföring till Halmstad är ej längre aktuell.

Naturvårdande intressen, inklusive Lagans Vattenvårdsförening och recipientutnyttjare, fick i samband med vattendomen 1976 gehör för en vattenhushållning som medförde att lågvattenföringen i Lagans huvudfåra höjdes till $20 \text{ m}^3/\text{s}$. I en ny vattendom 1990 sänktes minimitappningen till $15 \text{ m}^3/\text{s}$.

I samband med projekteringen av Bolmenanläggningen har ingående vattenkemiska och limnologiska studier utförts i Bolmen och Lagans vattenmiljö. Undersökningarna har pågått sedan år 1966.